

Aminy

Aminy můžeme formálně odvodit náhradou jednoho nebo více atomů vodíku v molekule amoniaku za uhlovodíkové zbytky.

amoniak

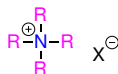
primární
amin

sekundární
amin

terciární
amin

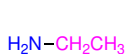

kvarterní
amoniová
sul

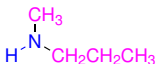
Názvosloví aminů

Substituční názvosloví – předpona **amino-** nebo přípona **-amin**.

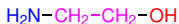
Skupinově-funkční názvosloví – **názvy uhlovodíkových zbytků** + **amin**.

ethanamin
ethylamin

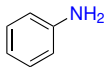

methyl(propyl)amin
N-methylpropanamin

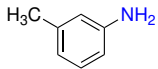

2-aminoethanol

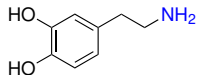
Uplatňuje se i **triviální názvy** aminů.

anilin

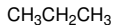

3-methylanilin
m-toluidin

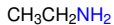

dopamin

Vliv tvorby **vodíkových můstků** na teplotu varu:

b.v. = $-42\text{ }^\circ\text{C}$

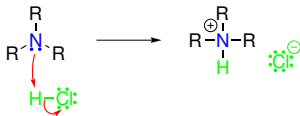
b.v. = $17\text{ }^\circ\text{C}$

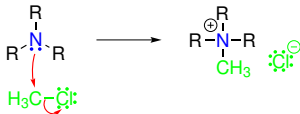
b.v. = $78\text{ }^\circ\text{C}$

Obecná charakteristika **reakivity aminů**:

bazicita:

nukleofilita:

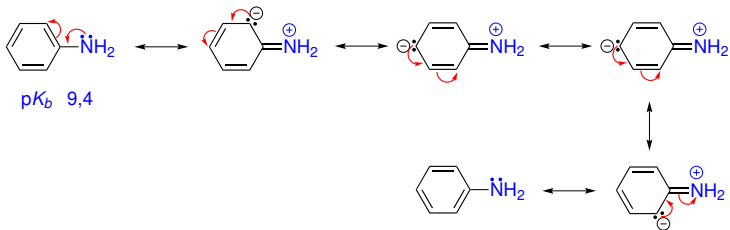
Bazicita aminů

$$pK_a + pK_b = 14$$

Alifatické aminy – kombinace **vlivu substituentů** a **solvatace**:

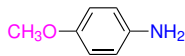
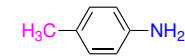
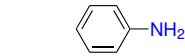
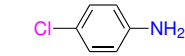
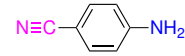
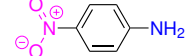
NH_3	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{NH}_2$	$(\text{CH}_3\text{CH}_2)_2\text{NH}$	$(\text{CH}_3\text{CH}_2)_3\text{N}$
pK_b 4,75	3,4	3,0	3,2

Aromatické aminy jsou výrazně méně bazické následkem **konjugace**:

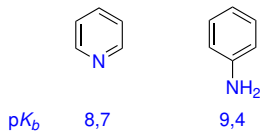

Bazicitá aminů

Vliv substituentů na bazicitu:

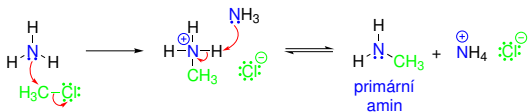
	pK_b	efekt substituentu
	8,7	M+, I-
	8,9	I+
	9,4	-
	10,0	M+, I-
	12,3	M-, I-
	13,0	M-, I-

Bazicitá pyridínu

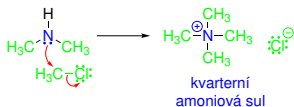
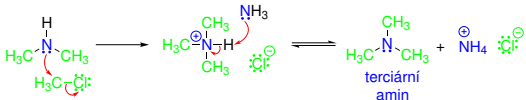
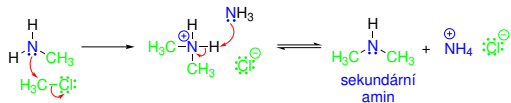

Příprava aminů

Alkylace amoniaku/nížších aminů

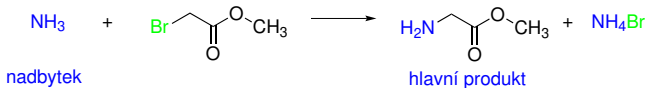

Nebezpečí vícenásobné alkylace.

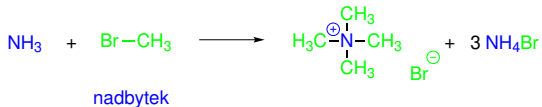

Příprava aminů

Primární aminy lze připravit použitím **nadbytku** amoniaku.

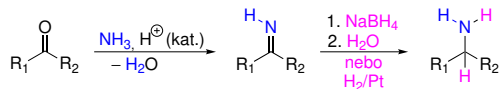
Kvarternizace aminů – vyčerpávající alkylace nadbytkem alkylačního činidla.

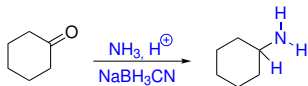

Příprava aminů

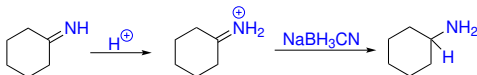
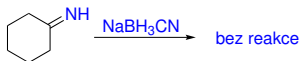
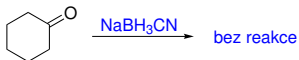
Reduktivní aminace

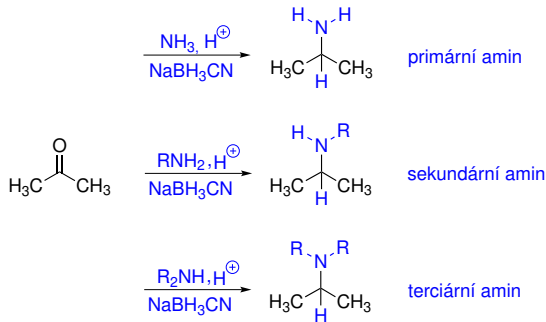
One-pot provedení reductivní aminace.

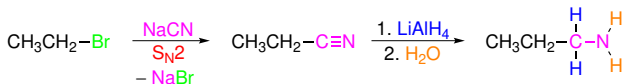
Původ selektivity redukce (imin × karbonyl):

Reduktivní aminace

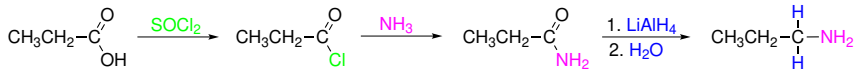

Redukce nitrilů

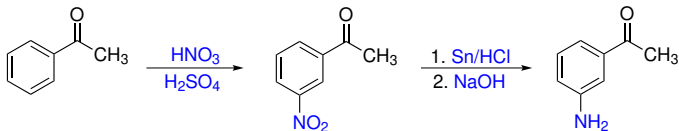
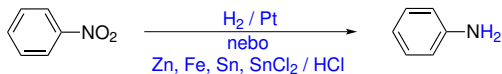
Nukleofilní substitucí lze připravit nitrily pouze z 1° a 2° halogenderivátů.

Redukce amidů

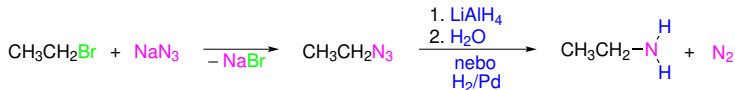

Příprava aminů

Redukce nitroderivátů

Redukce azidů

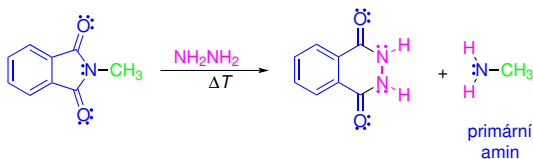
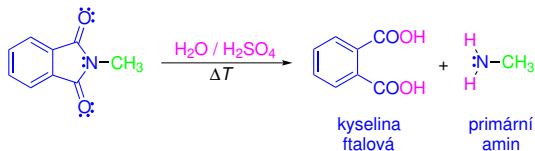
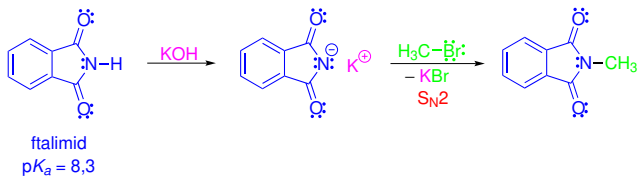

Příprava primárních aminů.

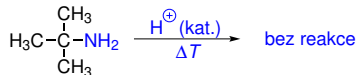
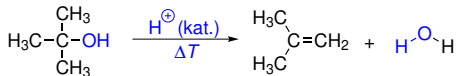
Příprava aminů

Gabrielova reakce

Příprava primárních a někdy i sekundárních aminů.

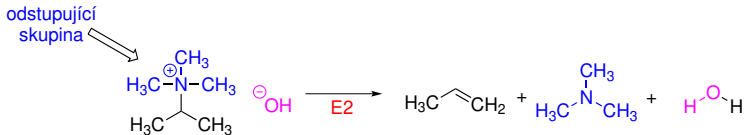

Hofmannovo odbourávání (1851)

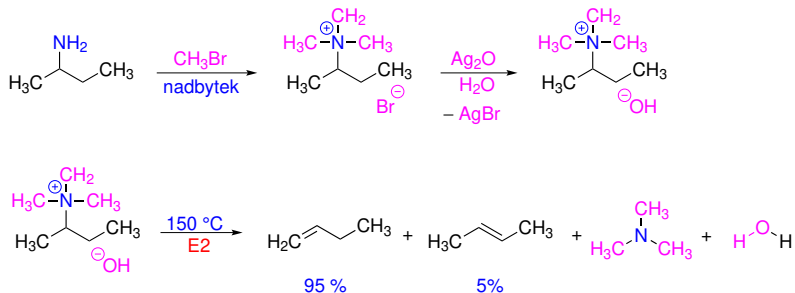
Aminová skupina $-\text{NH}_2$ je špatnou odstupující skupinou.

Hofmannovo odbourávání kvarterních amoniových hydroxidů:

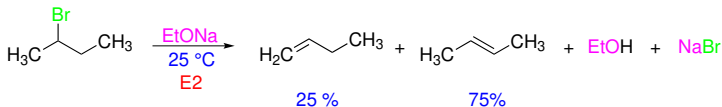

Reakce probíhá jako E2.

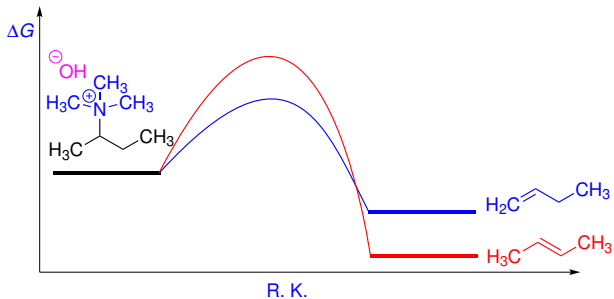
Hofmannovo odbourávání

Stericky náročná odstupující skupina – Hofmannova reakce vede ke vzniku alkenů s méně substituovanou dvojnou vazbou.

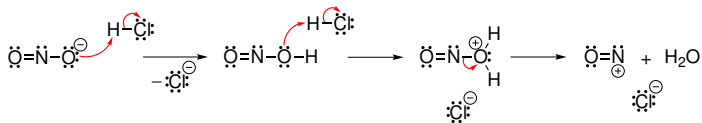
Hofmannovo odbourávání

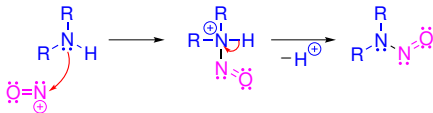
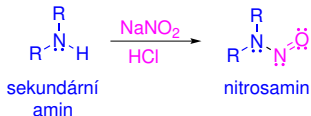
Reakce aminů

Reakce aminů s kyselinou dusitou

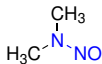
Reakcí s kyselinou dusitou dochází k **nitrosaci**.

Sekundární aminy – karcinogenní nitrosaminy.

Reakce aminů s kyselinou dusitou

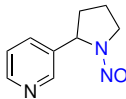
Nitrosaminy

tepelně zpracované
maso, ryby, pivo

smažená slanina

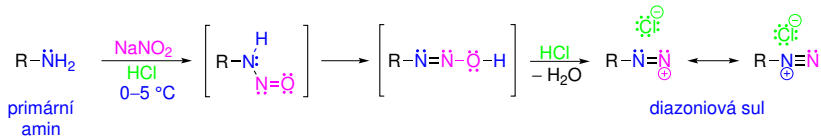

tabákový kouř

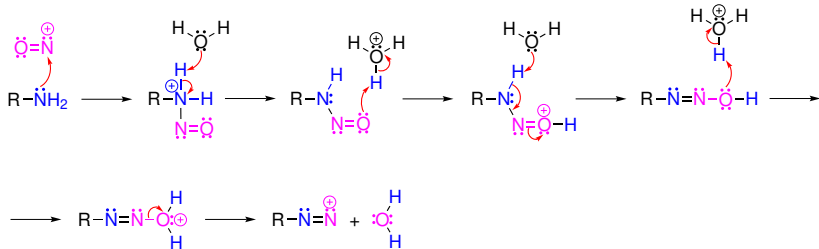
Reakce aminů

Reakce aminů s kyselinou dusitou

Primární aminy – diazoniové soli

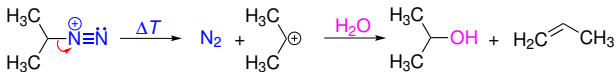
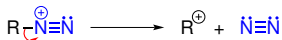
Mechanismus:

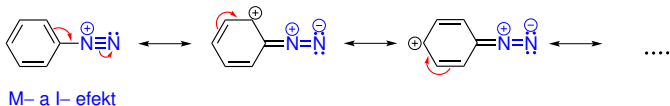
Reakce aminů

Diazoniové soli

Diazoniové soli jsou nestabilní, $-N_2$ je velmi dobrou odstupující skupinou.

Stabilizace diazoniových solí konjugací – aryldiazoniové soli jsou omezeně stabilní.

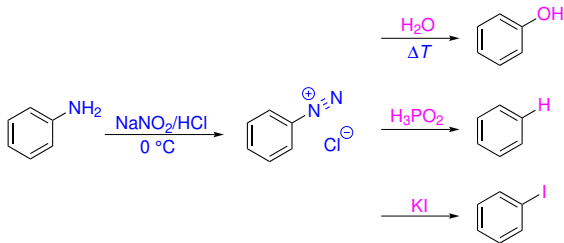

$-N_2$ je silně elektronakceptorní skupinou.

Sandmeyerova reakce

Další přeměny diazoniových solí:

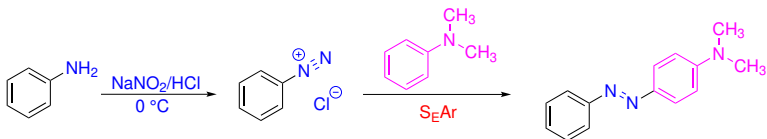

Reakce aminů

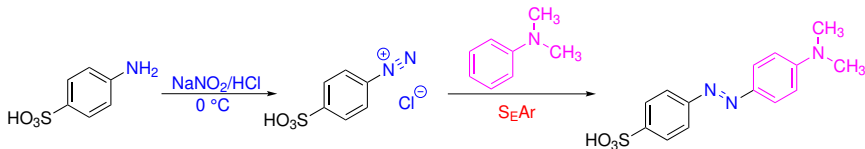
Azokopulační reakce

Diazoniové soli jsou **slabé elektrofil** – mohou poskytnout S_EAr s aromáty bohatými na elektronovou hustotu ($-OH$, O^- nebo $-NR_2$).

Máslová žluť

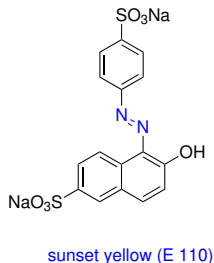
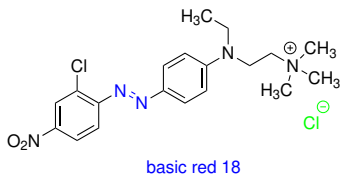
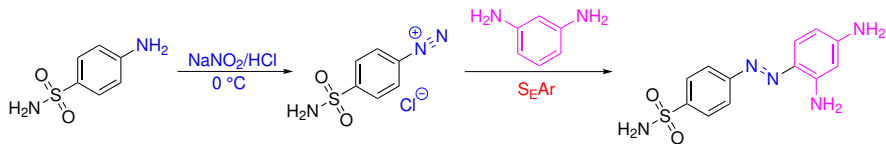

Methyloranž

Reakce aminů

Prontosil

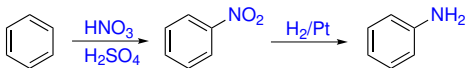

Azobarviva – indikátory, barvení textilií a potravinářská barviva.

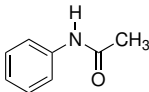
Významné aminy

Anilin

Výroba:

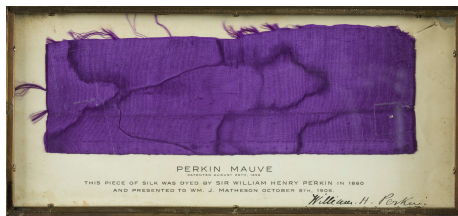
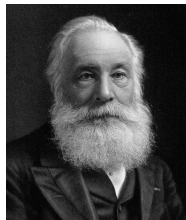
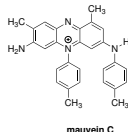
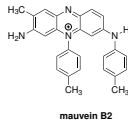
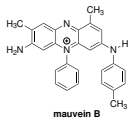
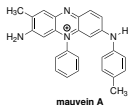
- Kapalina.
- Výroba azobarviv, léčiv, anilinová barviva.

Anilinová barviva

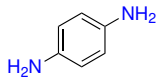
1856 – William Henry Perkin připravil mauveín, první z tzv. anilinových barviv.

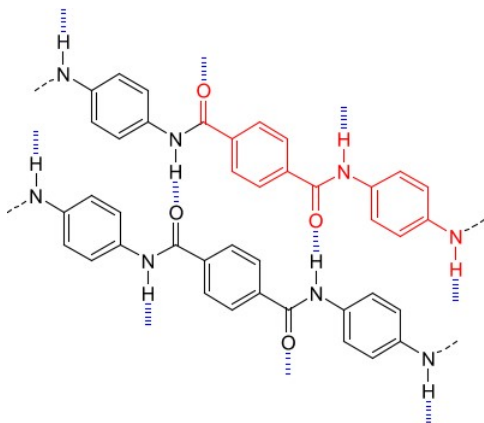
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4330143>

Významné aminy

p-Fenylendiamin

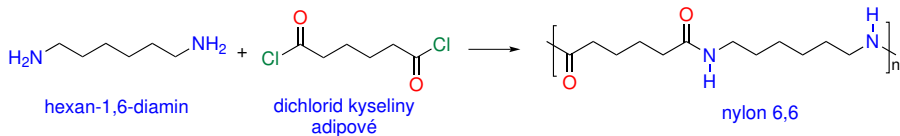
Výroba kevlaru:

Významné aminy

Hexan-1,6-diamin (hexamethyldiamin)

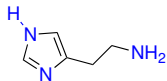
Surovina pro výrobu nylonu 6.6

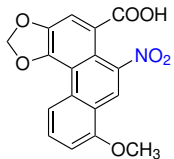

Amantadin – antivirotikum.

Histamin vzniká dekarboxylací histidinu. Původce projevů alergické reakce (kopřivka).

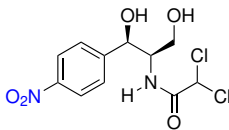
aristolochová kyselina

Aristolochia clematitis

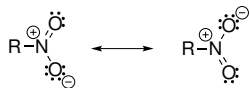
Podražec křovištní

Chloramfenikol

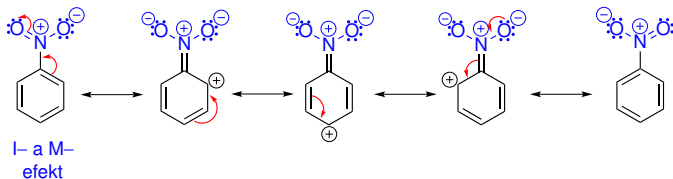

chloramfenikol

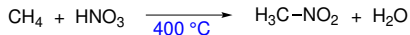
Rezonanční struktury $-\text{NO}_2$ skupiny:

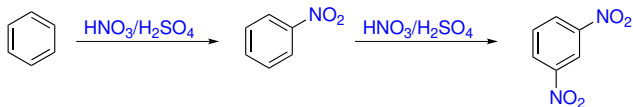
Nitro skupina $-\text{NO}_2$ má **záporný indukční i mezomerní efekt**:

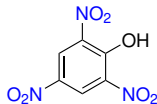
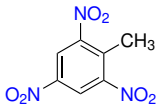
Příprava nitrosloučenin

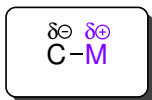

Aromatické nitroderiváty – $\text{S}_{\text{E}}\text{Ar}$:

Významné deriváty:

Vazba C–M má částečně **iontový charakter**, reaktivita roste s polaritou vazby.

Prvek	Li	Mg	Ti	Al	Cu	Si	Sn	B	C
Elektronegativita	0,97	1,2	1,3	1,5	1,7	1,7	1,7	2,0	2,5
% iontové vazby	43	35	30	22	12	12	11	6	

Sloučeniny nepřechodných kovů jsou velice reaktivní, mohou vystupovat jako **báze**, **nukleofily** a občas také **redukční činidla**.

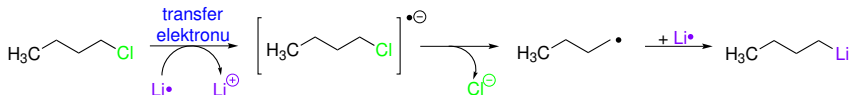
Sloučeniny přechodných kovů jsou charakteristické kovalentním charakterem vazby C–M, kov se může vyskytovat ve **více oxidačních stavech**, mohou fungovat jako **katalyzátory** nejrůznějších reakcí.

Metody přípravy organokovů

Reakce kovů s organickým halogenidem

Redukce alkyl-, alkenyl- nebo arylhalogenidů na povrchu kovu.
Možné v případě elektropozitivních kovů jako Na, Li, Mg, Zn.

Oxidativní adice:

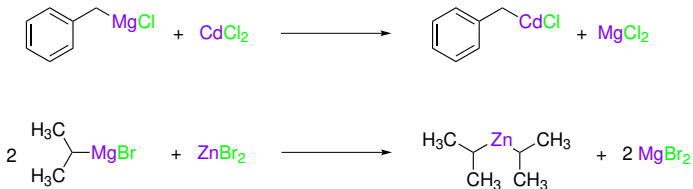

Metody přípravy organokovů

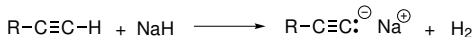
Transmetalace

Vhodná pro přípravu zvláště sloučenin **přechodných kovů**.

Vychází ze snadno připravených sloučenin Mg, Li. Hnací silou reakce je vznik stabilního halogenidu elektropozitivního kovu (LiX, MgX₂):

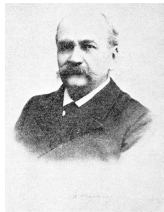

Deprotonace kyselých C–H vazeb

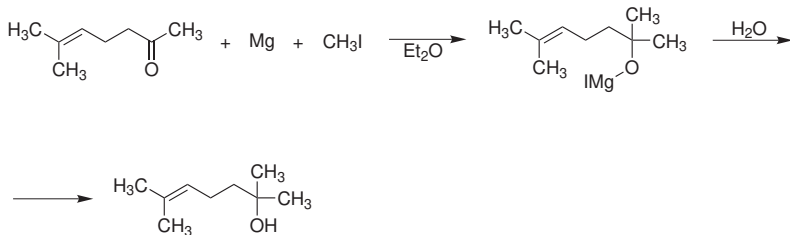

Grignardova činidla

Philippe A. Barbier (1848–1922)

Barbier (1899):

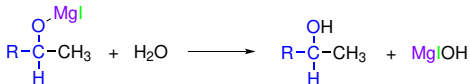
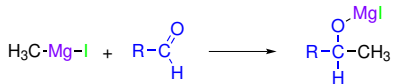
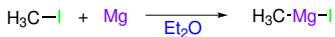

Grignardova činidla

Victor Grignard (1871–1935)

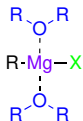
Grignard (1900):

Rheinholdt, H.: „Fifty years of the Grignard reaction“, *J. Chem. Educ.*, 1950, 27 (9), p. 476. (DOI: [10.1021/ed027p476](https://doi.org/10.1021/ed027p476))

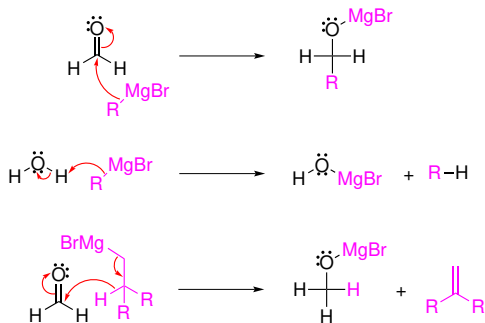
Vlastnosti organokovových sloučenin nepřechodných kovů

Rovnováha mezi různými **organohořčnatými sloučeninami** v roztoku, pro stabilitu sloučenin RMgX je důležitá **komplexace s ethery** nebo **terciárními aminy** (Lewisova kyselina–Lewisova báze):

Vlastnosti organokovových sloučenin nepřechodných kovů

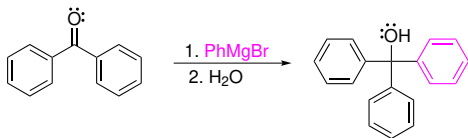
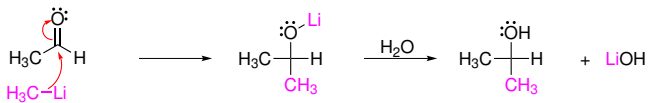
Tyto sloučeniny jsou velice reaktivní, mohou vystupovat jako **nukleofily**, **báze** a občas také **redukční činidla**:

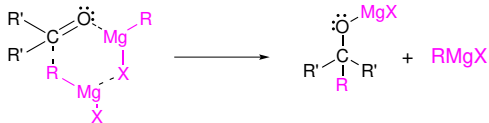
Reakce organokovových sloučenin nepřechodných kovů

Reakce s aldehydy a ketony

Vznikají příslušné alkoholy:

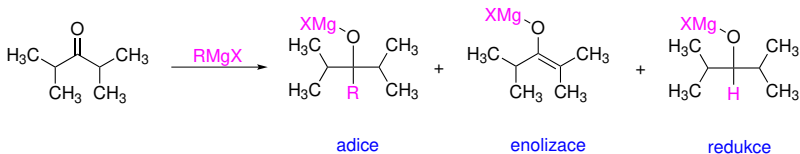
Reakce Grignardových činidel probíhá s největší pravděpodobností přes **šestičlenný tranzitní stav** za spoluúčasti dvou molekul organokovů:

Reakce organokovových sloučenin nepřechodných kovů

Reakce s aldehydy a ketony

Nukleofilní adice organokovu může být doprovázena **enolizací** (deprotonací C–H vazby) a **redukcí**:

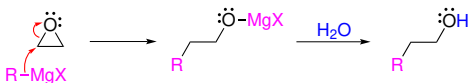

Grignardovo činidlo	Rozdělení produktů / %		
	adice	enolizace	redukce
CH ₃ MgX	95	0	0
(CH ₃) ₃ CMgX	0	35	65
(CH ₃) ₃ CCH ₂ MgX	0	90	0

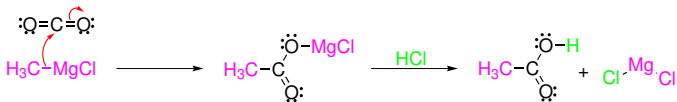
Reakce organokovových sloučenin nepřechodných kovů

Reakce s epoxidy

Reakcí vznikají alkoholy:

Reakce Grignardových činidel s oxidem uhličitým

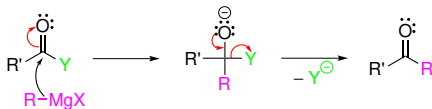

Reakce organokovových sloučenin nepřechodných kovů

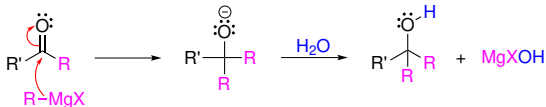
Reakce organokovů s estery a halogenidy karboxylových kyselin

- 1 Substituce odstupující skupiny probíhající adičně-elimináčním mechanismem za vzniku ketonu (nebo aldehydu).

kde Y = alkoxy nebo aryloxy nebo halogen

- 2 Adice organokovu na karbonyl za vzniku alkoholátu, který reakcí s H₂O uvolní alkohol.

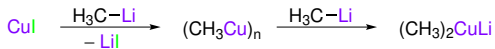

Reakci obvykle nelze zastavit ve stádiu aldehydu nebo ketonu nastavením poměru 1:1, lze je však připravit užitím přebytku esteru nebo halogenidu.

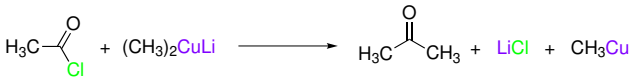
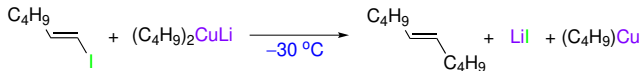
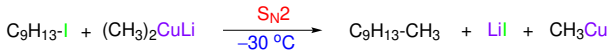
Sloučeniny přechodných kovů

Gilmanova činidla

Organokupráty R_2CuLi a R_2CuMgX lze připravit reakcí CuI nebo $CuBr$ s organohořčnatými nebo organolithnými sloučeninami v poměru 1:2 v etheru za nízké teploty.

Sloučeniny se svěřily jako **dobré nukleofily** – jsou málo bazické a **měkké nukleofily**. Organokupráty jsou schopny substituovat halogeny i na sp^2 uhlících:

Adice nukleofilů na α,β -nenасыčené karbonylové sloučeniny

